

Sodasta ja sen oikeutuksesta

Niin kauan kuin sotia on ollut, niitä on myös pyritty oikeuttamaan eri tavoin, koska sodan aloittaminen ei ole useinkaan ollut ongelmattonta. Egyptin faaraoiden ajoista lähtien sotaa on perusteltu oikeutetuksi valtion eri intressiryhmien edustajille ja kansalle esimerkiksi uskonnollisin syin, vihollista demonisoimalla ja hyvitysvaatimuksella.

Sotimisen oikeutusta on teoretisoitu myös antiikin aikana. Roomalaisessa kulttuurissa sodan oikeuttamisella oli pitkät perinteet, koska oikeutetulla sodalla katsottiin olevan myös jumalat puolellaan ja se näkyi sotamiehenä. Erityisen vaikutusvaltaisia ovat olleet valtiomies, puhuja ja filosofi Marcus Tullius Ciceron (106 - 43 eKr.) pohdinnat sodasta. Cicero oli ensimmäinen, joka käytti ilmaisua *bellum justum* "oikeutettu sota".

Ciceron mukaan riitakysymyksissä ensisijainen vaihtoehto on aina neuvottelu tai keskustelu, koska se on ominaista ihmiselle. Eläimelle on tyypillistä väkivalta, mutta ihmisen on turvauduttava siihen vain silloin, kun neuvottelemisen on mahdotonta. Ciceron mielestä oli välttämätöntä, että sodalle oli olemassa pätevä syy. "Sotiin on ryhdyttävä vain siinä tarkoituksessa, että saataisiin loukkaamattomina elää rauhassa", sanoo Cicero, ja lisää että sota voi olla oikeutettu vain jos sotaa on edeltänyt hyvitysvaatimus ja jos sota on etukäteen annettu tiedoksi ja julistettu.

Cicerolla "oikeutettu sota" ei koske vain sodan aloittamista, vaan hän nostaa esiin oikeudenmukaisuuden vaatimuksen myös sodan aikana ja sodan jälkeen. Esimerkkinä viimeksimainitusta on Ciceron ajatus armeliaisuudesta sodan hävinneitä kohtaan.

Ciceron ajatukset olivat tuttuja kirkkoisä Aurelius Augustinukselle (354-430), vaikka Milanon piispa ja kirkkoisä Ambrosiuksen (n. 340-397) vaikutus oli sitäkin suurempi kirjan *Pappien velvollisuuksista* (*De officiis ministrorum*, 377-391) ansiosta. Kirjassaan Ambrosius käsittelee papistoa koskevien asioiden lisäksi kristityn suhdetta sotaan.

Augustinus sai vaikutteita oikeutettua sotaa koskevaan ajatteluunsa myös apostoli Paavalin Roomalaiskirjeestä (13:1-7), jonka mukaan "jokaisen on suostuttava esivaltansa alaisuuteen" Vallankäyttäjät ovat saaneet valtuutuksensa Jumalalta. Se, joka vastustaa esivaltaa, toimii Jumalan säädöstä vastaan. "Esivalta ei kannata miekkaa turhaan." Augustinuksen mielestä esivallalla eli hallitsijalla on oikeus käyttää väkivaltaa. Vääränkin väkivallan käytön vastuu on kuitenkin hallitsijan eikä sotilaan. Sotaa ei voi estää, koska ihmisen luonto

on perisyntä turmelema. Augustinus ajatteli Ciceron tavoin, että sota on oikeutettu, jos sen päämääränä on muiden tekemien vääryyksien oikaiseminen, rauha ja sen vahvistaminen. Sodan voittajan oli myös kohdeltava hyvin ja kunniallisesti voitettuja.

Valistuksen ajan merkittävä filosofi Immanuel Kant (1724-1804) sai oikeutettua sotaa koskeviin käsityksiinsä merkittäviä vaikutteita nimenomaan Cicerolta. Kant esittää näkemyksensä kirjassaan *Ikuiseen rauhaan* (Zum ewigen Frieden, 1795). Hän puhuu sotaan ryhtymisen oikeudesta (*jus ad bellum*), oikeudenmukaisuudesta sodan aikana (*jus in bello*) ja oikeudenmukaisuudesta sodan jälkeen (*jus post bellum*). Kaikkinainen oikeudenmukaisuus on tärkeää, mutta erityisen merkityksellistä on se, miten voidaan aikaansaada oikeudenmukaisuus sodan jälkeen.

Kantin kehittämä - Ciceron ajatuksiin perustuva - oikeutetun sodan teoria on yhä ajankohtainen. Myös nykyajan kansojen johtajat pyrkivät oikeuttamaan sodankäynnin. Toisaalta he saattavat väittää, etteivät he käy sotaa, vaan kyse on muusta toiminnasta. Esimerkiksi Vladimir Putin uskottelee kansalleen, että Venäjän varsin epäoikeudenmukainen ja brutaali hyökkääminen Ukrainaan ei olisikaan sotateo, vaan terrorismin ja fasismin vastainen kansalaisten vapautusoperaatio. Siis Putinkin pyrkii oikeuttamaan sodan tai jopa kieltämään sen.

Euroopalle, jopa koko maailmalle, on elintärkeää se, että Ukrainan sodan lopettamiseen pyritään aktiivisesti rakentavien rauhanomaisien tavoin. Sellaisiin keinoihin, jotka eivät riko kansainvälisiä sopimuksia eivätkä ihmisoikeuksia ja jotka vievät ikuisen rauhan mahdollisuutta kappaleen matkaa eteenpäin. Näin voi tapahtua vain silloin kun oikeudenmukaisuus toteutuu sodassa ja sodan jälkeen.

Matti Taneli, kasvatustieteen tohtori, filosofian opettaja ja pappi
Veli-Matti Rissanen, filosofian maisteri, suomentaja ja Turun yliopiston tutkija